

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΡΧΟΝΣ Γ'.

ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 11 του Σεπτεμβρίου 1905

ΓΡΑΦΕΙΑ: 'Οδός Οικονόμου αριθ. 4 | ΑΡΙΘ. 163

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΝΟ ΦΥΛΛΟ:

ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΚΑΜΠΥΡΗΣ. Οι ηρωικοί μας (ἀνέκδοτο γράμμα).

ΚΑΠΙΟΣ. Τὸ 'Εκπ. νομοσχέδιο κτλ.

Μ. Δ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ. Νεζιμπέ (δράμα).

ΣΠΗΛΙΟΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ. 'Ελα νὰ πᾶμε στὸ γυαλό (συνέχεια).

ΖΑΧ. ΦΥΤΙΑΗΣ. 'Η Ζυγαριά.

ΚΟΣΜΑΣ ΔΑΜΙΑΝΟΣ. 'Η Ιστορία τοῦ γλωσσικοῦ ἀγώνα.

ΔΗΜΟΣ ΝΗΣΙΩΤΗΣ, Μὲ τοὺς δυὸ τους.

Α. Α. 'Ο παλικαῖος ποὺ δέρνει τοὺς γέροντες.

Λ. DELARMANDI. 'Ενικάμ (μετάφρ. Στ. Παρθενικοῦ).

ΝΑΞΙΠΠΟΣ. Ρημάδι.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ. Τὰ Τέμπη.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Α. Α. 'Ενας. Περούλης.

Δ. Π. Τ. Φαινόμενα καὶ πράματα (Γιὰ τοὺς δασκάλους. 'Η ἀχορτασιὰ τῶν ἐμπόρων μας. Οἱ τίτλοι τοῦ Σιὸρ Πιζόρο. 'Υπουργικὴ σαλάτα. Πένθησον, 'Ελλάς...)

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — Ο ΞΕΝΟΣ ΤΥΠΟΣ — ΦΟΝΟΠΑΖΑΡΟ ΒΑΘΜΑΔΙΑΤΙΚΟ — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

Γ' ΚΙΟΝΗΣ

Σάβανο πέφτει μάθρο σὲς ἐλιές
τὸ ἀφέγγαρο σκοιάδι
δειλὰ στοιχιά π' ἀφῆκαν τὲς φωλιές
τρέμουν οἱ κλάδοι.

Βαθιά ἀπὸ χρονοξέσπλαχνο κορμὸ
ποὺ σκεβροκαμπουριάζει,
μὲ νεκρικὸ κ' ἰσόκαιρο κλάμω
Γκιώνης στενάζει.

Στέναζε, Γκιώνη! Μὲσ' σὴν σιμαδιά,
στὸν ἐθνικὸ τὸ φόνο,
μόνος ἐοὺ παιμὸ 'χρὲς σὴν καρδιά,
στὰ σιγήθια πόνο.

'Οποῦ 'ναι γλάφκες λάβαρα σταβροὶ
στήσουν ἐθνικὸ σημάδι.
καὶ μιὰ γενιὰ ταλάνιζε νεκρὴ
πρῶτ' καὶ βράδυ.

Καθαλοῦρι.

'Απρίλης 1905.

Α. Α.

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟ

ΠΟΥ ΨΗΦΙΣΤΗΚΕ ΤΙΣ 14ες ΤΟΥ ΑΛΩΝΑΡΙΟΥ

ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

Εἶνε παρατηρημένο, φίλε μου Ταγκόπουλε, ὅτι στὴν 'Ελλάδα ἡ δύναμη καὶ ἡ βία ὅλα κερδίζουν καὶ ὅλα καταφέρνουν. Ζώντας τοῦ Δεληγιάννη οἱ τηλεγραφητές καὶ οἱ ταχυδρ. ὑπάλληλοι λίγο ἔλειψε νὰ καταστραφούν μ' ἓνα ξολοθρεφτικὸ γι' αὐτοὺς Νομοσχέδιο, μὰ μὲ τὴν ἀπεργία τους καὶ μὲ τὴ βία τους καὶ μὲ τὴ δύναμή τους δὲν ἄφηκαν κανένα νὰ τοὺς βάλῃ χέρι, καὶ οὔτε ἄλλη φορὰ μὲ φαίνεται πῶς θὰ μπορέσῃ κανεὶς νὰ τοὺς πειράξῃ. 'Εχουν στὰ χέρια τους, καθὼς ξέρεις, τὸν ἡλεκτρισμὸ καὶ ὅλα τὰ πιτυχαίνουν. Μὰ οἱ δασκάλοι οἱ δυστυχισμένοι καὶ ἀδύνατοι (τοῦτο ἔπαθαν γιὰτὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ εὐεργετικοῦ Νόμου τῆς 3ης Τρυφητῆς 1895 ὡς τὰ τώρα, δὲν ἠθέλησαν νὰ κέρουν τίποτε, μὰ τίποτε σπουδαῖο γιὰ ν' ἀσφαλίσουν καὶ καλητερέψουν περισσότερα τὴ θέση των) οἱ δασκάλοι λέω ἄξιοι τέτοιαις τύχης, ἐπειδὴ οἱ κακομοῖροι δὲν εἶχαν οὔτε ἡλεκτρισμὸ, οὔτε μαχαίρια, οὔτε σπαθιά, μιὰν αὐγὴ πικρὴ αὐγὴ (14 'Αλωναρίου 1905) βρέθηκαν φουρκισμένοι ἀπὸ μιὰ καρμανιόλα, δηλαδὴ ἀπὸ ἓνα 'Εκπαιδευτικὸ Νομοσχέδιο, ποὺ ψήφισε γι' αὐτοὺς ἡ 'Ελλην. Βουλὴ. 'Ο κ. Στάης παλιὸς 'Υπουργὸς τόσο καλὰ καὶ ὁμορφα μίλησε κεῖνῃ τῇ νυχτιᾷ, σὰν εἰσηγητὴς τοῦ Νομοσχεδίου, ποὺ ὅλοι οἱ Βουλευτὰδες, ἐκτὸς πέντε, ἐπείστησαν ὅτι ἓνας δάσκαλος ποὺ δὲν ξέρεῖ οὔτε νὰ κλέψῃ καὶ νὰ τραμπουκέψῃ (γύρευε τελωνιακοὺς καὶ ἄλλους ὑπάλληλους), ποὺ στὴν κοινωνία ἔχει τέτοια θέση καὶ τέτοια δουλειά, δηλ: ψυχοπλάστης καὶ μορφωτὴς κοινωνίας καὶ Πατρίδας, ὅτι ἐδυνάταν ὁ Δάσκαλος τοῦ φτωχοῦ λαοῦ νὰ ζήσῃ καὶ ν' ἀνθέξῃ στὸν ἀγῶνά του μὲ 75 ἢ 60 δραχμὲς τὸν μῆνα, ὄντας καὶ φαμιλῆτης. 'Ετσι λοιπὸν κεῖνῃ τῇ νυχτιᾷ ἡ Βουλὴ παραδέχτηκε τέτοιο ξολοθρεμὸ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κ. Γάτσο καὶ Μαυρομμάτη, ποὺ ἀλήθεια μὲ πόνο καὶ μὲ πατριωτικὸ ἐνθουσιασμὸ μίλησαν γι' αὐτὴ τὴν ἀδικία. Πολὺ μοῦ κακοφαίνεται ποὺ δὲν ἔχω στὰ χέρια μου τὸ λόγιο τοῦ κ. Γάτσου, Βουλευτὴ Βόλου, γιὰ νὰ γράψω τὰ χρυσὰ του λόγια, μὰ τοῦ κ. Μαυρομμάτη, Βουλευτὴ Βόνιτσας καὶ Επρόμερου, βάζω δὴ μέσα κάμποσα ἀπὸ τὰ λόγια του, ποὺ μπορεῖ μ' αὐτὰ μονάχα νὰ φανῇ ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀσπλαχνία τῶν Κυβερνητῶν μας. Νὰ ὁ πατριωτικὸς καὶ τίμιος λόγος του.

«'Ο ἰσχύων Νόμος περὶ Στοιχ. 'Εκπαιδεύσεως εἶνε ἐκ τῶν σχετικῶς καλλιτέρων λειτουργούντων παρ' ἡμῖν Νόμων. 'Απὸ πολλοῦ ὅμως εἰς ἀμφοτέρω τὰ δύο μεγάλα κόμματα ἐν τῇ Βουλῇ ἐγεννήθη ἡ ἰδέα περὶ τροποποιήσεως τοῦ Νόμου τούτου, μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε νὰ δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι μᾶλλον περὶ καταργήσεως ἢ περὶ τροποποιήσεως πρόκειται.

Ρέπουλης. Βεβαίως.

Εὐταξίας . . .

'Αλλ' ἐνῷ λέγετε ὅτι τοῦτο γίνεται, διότι ἀποβλέπετε εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν τέκνων τοῦ Λαοῦ, ἐξ ἄλλου αὐξάνετε τὸν ἀριθμὸν τῶν Γραμματεῶν καὶ δημιουργεῖτε 1700 περίπου Γραμματεῖς (!). Τί δύναται ἐρωτᾶ νὰ διδασκῶσιν ἐν αὐτοῖς τὰ τέκνα τοῦ Λαοῦ; Πῶς θ' ἀποκτήσωσι τὰς ἀπαιτούμενας διὰ τὸν πρακτικὸν βίον γνώσεις; Τίνες θὰ διδάξωσι τὰς γνώσεις ταύτας; Οἱ γραμματισταὶ καὶ γραμματοδιδάσκαλοι!! Τὸ ἄρθρον 2ον τοῦ Νομοσχεδίου διατυπῶνται, ὡς εἴη. Τὴν σύστασιν τῶν σχολείων προτείνει ὁ ἀρμόδιος 'Επιθεωρητὴς εἰς τὸ ἐπὶ τῆς Δ. 'Εκπαιδεύσεως 'Υπουργεῖον λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπισήμου ἀπογραφῆς αὐτῶν 7 ο)ο τῶν μαθητῶν, δηλαδὴ, ἵνα ἔχῃ ἐν χωρίον σχολεῖον πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπὲρ τοὺς 700 κατοίκους. Βεβαίως δὲ θὰ γνωρίζετε πόσος εἶνε ὁ πληθυσμὸς τῶν ἀνὰ τὴν 'Ελλάδα χωρίων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἔχουσι πληθυσμὸν ὀλιγωτερον τῶν 700 κατοίκων. Λοιπὸν ἂν γίνῃ δεκτὴ ἡ τροποποίησις αὕτη ὑπὲρ τὸ ἓν ἑκατομμύριον, ἦτοι σχεδὸν τὸ ἡμισυ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς 'Ελλάδος, θὰ καταδικασθῇ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν διδασκαλιστῶν... Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ τῆς διαδοχικῆς τυχῆς τῶν σχολείων, ἀφ' ἐνδὸς μὲν ἐλαττοῦμεν ἀπανθρώπως (τ' ἀκούσατε αὐτὸ καλὰ, κ. βουλευτὰδες;) τὰς ἀπολαύσεις τῶν δημοδιδασκάλων, ἐνῷ συγχρόνως ἐπιβαρύνομεν αὐτοὺς διὰ διδασκαλίας ἐπὶ πλεονεχ χρόνον, ἀφ' ἑτέρου δὲ 325 περίπου δημοτικά σχολεῖα λειτουργοῦντα σήμερον ὡς τοιαῦτα, θὰ

(1) Γραμματεῖον θὰ πῇ σχολεῖον ποὺ μπορεῖ νὰ διδάξῃ ἓνας τελειόφοιτος τοῦ 'Ελλην. σχολεῖοῦ ἢ τοῦ δημ. σχολεῖοῦ μ' ἓνα μῆνα ἐξίστασιν στὸ διδασκαλεῖο. Φαντασθεῖτε λοιπὸν τί χάγια.

υποβιβασθῶσιν εἰς γραμματεῖα ἢ κατ' εὐφημισμὸν εἰς κοινὰ δημ. σχολεῖα, τῷ δὲ γραμματοδιδασκαλεῖα (σ' αὐτὰ ἐργάζονται γραμματοδιδασκαλοὶ τῶρα) θὰ καταργηθῶσιν.

Καραπάνος . . .

Νὰ τώρα καὶ ὁ ξάστερος καὶ πατριωτικὸς ὑστερόλογος τοῦ κ. Μυρομμάτη.

«Ὅθεν παρακαλῶ τὸν ἀξιότιμον κ. Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως νὰ συναινέσῃ ν' ἀποσύρῃ τὸ Νομοσχέδιον τοῦτο, ἵνα δοθῇ καιρὸς νὰ μελετηθῇ καλῶν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καὶ συζητηθῇ ἐντὸς τῆς Βουλῆς ἐν εὐθέτῳ καιρῷ, εὐρύτερον καὶ μᾶλλον μελετημένον. Τὸ Νομοσχέδιον τοῦτο θίγον σοβαρῶς τὰ συνταγματικὰ δικαιώματα τῶν Δήμων, διασπείρον ἐκ βάθρων τὸν θεσμὸν τῶν Δήμων, ἀπορρίπτειν εἰς τοὺς δρόμους χιλιάδας μαθητῶν, νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ψηφισθῇ καὶ νὰ γίνῃ Νόμος τοῦ Κράτους τόσο ἀβασανίστως. Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν μετὰ τόσης ἐλαφροῦς συνειδήσεως νὰ περικυφώμεν ἐν πολλοῖς κατὰ 30 ο)ο τοὺς μισθοὺς τῶν δημοδιδασκάλων, οἵτινες ἐπόμενοι ταῖς ἐπαγγελίαις τῶν Νόμων τοῦ Κράτους, ἐπεδίδθησαν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα καὶ συνέδεσαν τὴν τύχην αὐτῶν πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, κ' αὐτοὶ καὶ αἱ χιλιάδες περὶ αὐτοὺς οἰκεῖοι. Εἶμαι τῆς ἰδέας ὅτι ἡ δημοτικὴ ἡμῶν Νομοθεσίᾳ δεῖται μεταρρυθμίσεων ριζικῶν. Εἶμαι τῆς ἰδέας ὅτι ὁ περὶ στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως Νόμος (ἀρχὰ τὸ καταλάβαμε) δεῖται ἐν πολλοῖς τροποποιήσεων. Δὲν εἶμαι ὅμως τῆς ἰδέας ὅτι ἐπειδὴ ὁ Νόμος περὶ Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως ἔχει τινὰ ἐλαττωματικὰ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἐκπαδάσωμεν κατὰ τῶν λειτουργῶν αὐτοῦ καὶ κατὰ τῆς μαθητικῆς νεολαίας τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ἑλλήν. Κράτους (χειροκροτήματα ἐκ τῶν θεωρείων).

Τὸν ὁμορφὸ καὶ πατριωτικὸν τοῦτον λόγον καὶ θὰς εἶταν φυσικὸ ἡ Βουλὴ δὲ θὰ τὸν ἔκουσε καλὰ, εἶχε σκοτοῦρες, ἢ καὶ ἂν τὸν ἔκουσε ἔκαμε πάλαι πῶς δὲν τὸν κατάλαβε. Ἀλλὰ ὁ κ. Στάτης, παλιὸς Ὑπουργός, τόσο καλὰ τὰ κατάφερε, τόσο καλὰ τὰπε, ποῦ ἀπέδειξε στὴ Βουλὴ καὶ ἔκαμε πολλοὺς νὰ πιστέψουν ὅτι τὸ Νομοσχέδιον τοῦτο ὄχι μόνον δὲν εἶνε καταστρεφτικόν, μὰ ὠφέλιμον καὶ σωτήριο γιὰ τοὺς δα-

σκάλους καὶ γιὰ τὸ Ἔθνος. Σὰ δὲν πιστέψετε καὶ τάχτε τὸν λόγο του. Ἐμεῖς τὸν εὐχαριστοῦμε καὶ ζητάζοντας παρὰ κάτω τὸ Νομοσχέδιον θὰ βρούμε τὴν ἀλήθειαν.

Ποῖος Ρωμιὸς καὶ ποῖος πατέρας δὲ θυμᾶται τὴν κοινωνικὴ καὶ ἀτομικὴ θέσιν τοῦ δασκάλου πρὶν ἀπὸ τὸν λαοσωτήριο Νόμο ΒΤΜΘ' τοῦ 1895; Τότε στὰ χρόνια κεῖνα Δάσκαλος ἔλεγε διακονία, δουλός, κόλακας καὶ λιγάκι προδότης. Περικυκλωμένος ἀπὸ τὴ βρωμερὴ καὶ ἀσθενομένη ἀτμόσφαιρα τῆς συναλλαγῆς περνοῦσε τὰ χρόνια του μὴ γνωρίζοντας ἂν αὐτὸς εἶταν ὁ δάσκαλος καὶ ὁ μορφωτὴς τοῦ Λαοῦ ἢ ὁ μπακαλῆς τοῦ χωριοῦ. Εἶπα παραπάνω πῶς ὁ Δάσκαλος εἶταν τότε διακονία, τοῦτο συνέβαινε, γιατί πέντε μῆνες εἶχε θέσιν καὶ 2 χρόνια χωρὶς, καὶ ἔτσι γιὰ νὰ ζήσει οικονομικὰ καὶ γιὰ νάχῃ λιγάκι ψωμί στὰ χρόνια τῆς δυστυχίας του ἔπρεπε νὰ ζητᾷ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τὸ ψωμί, τὸ τυρί, τ' αὐγά, τὸ κρασί καὶ ἔτσι τὰ παιδιὰ τοῦ τοῦφεραν ἐμάθαιναν γράμματα καὶ τὰλλα τὰ φτωχὰ ἔμεναν ξερά κούτσουρα. Τώρα μὲ τὸ καινούργιον Νομοσχέδιον θὰ ξαναγεννοῦν τέτοια καὶ χειρότερα. Τὸ γιατί θὰ τὸ δῆτε πάρα κάτω. Εἶπα πῶς εἶταν δουλός, ραγιάς, γιατί ἔπρεπε νὰ προσκυνᾷ ὡς τὴ γῆς τὸν πρῶτον κομματάρχη τοῦ χωριοῦ καὶ νάχῃ τὴ σκέψιν του, ἂς εἶταν αὐτὸς κλέφτης ἢ λαθρέμπορος, καὶ ἔπρεπε νὰ κάνῃ διάφορα θεληματικά τοῦ σατράπη πάρεδρου ἢ καὶ Δήμαρχου. Καὶ συφορὰ του, ἂν δὲν ἔκανε ἔτσι, γιατί μὲ μιὰ μετὰθεση πήγαινε ἐξορία ἢ μὲ μιὰ παύση ἔπαιρνε τὸν καθαρό ἀέρα του. Εἶπα παραπάνω πῶς εἶταν κόλακας, γιατί ὁ δύστυχος εἶταν ἀναγκασμένος νὰ κολακίεθαι καὶ νὰ καλοπιάνῃ καὶ τὰ γατιά καὶ τὰ σκυλιὰ τοῦ Βουλευτῆ, τοῦ Δημάρχου καὶ ὅλου τοῦ χωριοῦ. Ἀλλοίμονός του, ἂν δὲν ἤξερε νὰ τὸ κάμῃ, ἕνα λογάκι, ἕνα μπυλιετάκι, τοῦθαζε γνώση. Καὶ τελευταῖο εἶπα πῶς εἶταν προδότης, γιατί κάθε καλοκαίρι πολλοὶ δασκάλοι ἐπρόδιναν χωρὶς συνείδησιν τοὺς συναδερφοὺς των κάνοντας κατὰ προσταγὴ τῶν Βουλευτῶν σημείωση ποιοὶ δασκάλοι νὰ μετατεθοῦν ἢ νὰ παφθοῦν γιατί ἦσαν ὀχτροὶ στοῦ κόμματος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δίνει σὲ καθένα νὰ καταλάβῃ, ὅτι τότε εἶχε πίσιν πολὺ τὸ ἠθικόν, ἡ συνείδησις καὶ ἡ ὑπόληψις τοῦ δασκάλου. Καὶ μὲ τὴ γνώμη μου, ἂν ἕνας δάσκαλος φθάσῃ ὡς ἐκεῖ καὶ τριγυρίζεται ἀπὸ μιὰ τέτοια βρωμερὴ ἀτμόσφαιρα εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐργασθῇ, ὅπως ζητεῖ

ἡ ὑψηλὴ του θέσις καὶ τὸ χρέος του, ὅσο ἔρεξη καλὴ καὶ φιλότιμος ἂν ἔχῃ. Γιὰ τοῦτο μπορῶ νὰ πῶ ξάστερα ὅτι πρὶν νὰ βαλθῇ σὲ πρᾶξιν ὁ νόμος τοῦ μακαρίτη Πετρίδη καμμὶὰ ξεπολιτισμένη καὶ ἀνθρωπιστικὴ ἐργασία δὲν ἐγενόταν εἰς ὅλο τὸ Βασίλειον καὶ τὰ ἑκατομμύρια ποῦ ἐξοδεύονταν πήγαιναν στὰ χαμένα, ἂν τὸ βόλι στὰ χεῖρα τοῦ δειλοῦ.

Μὰ γιὰ νὰ γλυτώσῃ τὸ Ἔθνος καὶ οἱ Δασκάλοι ἀπὸ τοῦτες τῆς ἀμαρτίας κάποιος Θεὸς τοὺς ἀγάπησε καὶ τὸ 1895 ἐβρέθηκε μιὰ ἀγαθὴ καὶ εὐλογημένη ψυχὴ ποῦ ἀποφάσισε ὅλον αὐτὸν τὸν σάπιο καὶ ἀνήθικο ρόλο τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως νὰ τὸν διορθώσῃ μ' ἕνα σωτήριο Νόμον. Αὐτὸς ὁ Θεὸς εἶταν ὁ μακαρίτης καὶ ἀλησμόνητος Πετρίδης, ποῦ θέλησε, ἂν σωτῆρας ἄγγελος νὰ σώσῃ καὶ τὶς λαϊκὲς τάξεις ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν ὅ) νὰ χτυπήσῃ κατὰκέφαλα τὴ βρωμερὴ συναλλαγὴ, γ) νὰ πετάξῃ ὅλην αὐτὴν τὴ σάπιλαν τῶν δασκάλων καὶ τελευταῖον νὰ σηκώσῃ καὶ νὰ βαλῇ τὸ Δάσκαλον στὴ θέσιν ποῦ τοῦπρεπε, δηλαδή τοῦ μορφωτῆ καὶ τοῦ ψυχολόγου τοῦ Λαοῦ. ποῦ εἶνε ἡ δύναμις καὶ ἡ ψυχὴ τῆς χώρας, ἔχοντας ὁ μακαρίτης στὴν καρδίαν του τὰ χρυσὰ λόγια τοῦ ἀθανάτου Πλάτωνα «εὖ μὲν τραφέντων καὶ τρεφόμενων τῶν νέων πάντα ἔμειν κατ' ὀρθὸν πλεῖν». Γιὰ καλὴ ὁμως τύχη ὅλων μας ὁ σωτῆρας αὐτὸς λίγο καιρὸ ἔζησε, ἂν ἔζοῦσε λιγάκι καιρὸ ἀκόμα κάποιον στραβὸ ποῦ βρεθῆκεν στὴν πρᾶξιν τοῦ Νόμου του θὰ τὰ διόρθωνε ὁ ἴδιος, καὶ νέα προγράμματα θ' ὀφτιανε σύμφωνα μὲ τὸ σκοπὸ τοῦ Νόμου του καὶ νέα ζωὴ θὰ βασιλεῖε στὰ σχολεῖα καὶ στὸ Βασίλειον ὅλο. Μὰ ὁ θανατὸς τοῦ ὅλα τὰ πήρε.

Διάδοχος τοῦ μακαρίτη Πετρίδη ἦλθε στὰ 1899 ὁ βουλευτὴς Λοκρίδας Ἀθ. Εὐταξίας, ποῦ θέλησε τότε καὶ αὐτὸς μὲ καρδίαν, μὲ ἀγάπην καὶ γνώσιν νὰ φτιάσῃ τὸ καλῆτερον τὸν Νόμον ΒΤΜΘ'. Τότε καὶ ἐγὼ εἶχα διαβάσῃ καὶ εἶχα μελετήσῃ τὸ Νομοσχέδιόν του καὶ μολονότι πολλοὶ δασκάλοι τὸ πολέμησαν (οἱ περισσότεροι ἀπὸ φόβον) ὁμως ἐγὼ καὶ μέσα εὖρη καὶ τόσες ὑψηλές ἰδέες, τόση παιδαγωγικὴ φινέτσα, ποῦ ἀπὸ τότες τὸν ἐσεβάστηκα καὶ τὸν ἀγάπησα καὶ τὸν ἀγαπᾶω ἀκόμη, ἂν καὶ τώρα δὲν ἐνδιαφέρθηκε καθόλου γιὰ τοὺς κατμένους τοὺς δασκάλους. Τὸ Νομοσχέδιόν του εἶχε 49 ἄρθρα. Κάθε ἄρθρον του εἶταν μιὰ σοφία, ἕνα ἀριστοῦργημα παιδαγωγικῆς τέχνης. Εἶταν Νομοσχέδιον ποῦ τὸ συζήτησε μὲ Ἐπιθεωρητῆς, μὲ Παιδαγωγούς, μὲ Βουλευτάδες, μὲ συλλόγους. Δὲν εἶταν σατράπικο Νομοσχέδιον δηλαδή

ΕΛΑ ΝΑ ΠΑΜΕ ΣΤΟ ΓΙΑΛΟ

(Ἡ ἀρχὴ τοῦ σιὸ 161 φύλλο)

Α'.

Ἐμεγαλώναμε στὴν ἀκρογιαλιά μας, καὶ τὰ χρόνια περνοῦσανε τερπνότη γιομάτα καὶ πελαγίσια ἀξέχαστα καλὰ. Ὅλο καὶ νοσταλγία ἦτανε ἡ ψυχὴ μας, ὅλο καὶ πόθος τρυφερωμένο στὶς γιαιλίσιες ὁμορφιές καὶ στὰ μακρινὰ ταξίματα ποῦ τάζουνε οἱ ροδογελοῦσες ἐκεῖ αὐγινές καὶ τὰ χρυσοκίτρινα δειλινὰ. Καὶ πάντα ὁ Γιαννάκης γυρνοῦσε στὰ βράχια, ἐρημίτης ἀγλύκαντος, καὶ πάντα ἐθέριζε τὰ λουλούδια ποῦ σ' ἀρίζανε, καὶ στὰ φερνε μαντζουράκια. Καὶ σὺ τὸν κοίταζες μεγάλη τώρα, καὶ κατατρυφερα τοῦ ἑξαμογέλαγες, θριβερά ἂν ἐφευγε κείνος, μὲ σκυμένο τὸ σγονοῦ τοῦ τὸ κεφάλι, τὸ ἀναμαλλιασμένο.

Ὑστερα διάβηκαν καὶ τὰ γαλαζία χρόνια τῆς ἀκρογιαλίας. Μιὰ ἡμέρα σὲ εἶδα νὰ βγαίνεις στὸ

παραθύρι, καὶ τὸ χαμογέλιο σου ἔδινε πικραμένο ἀπάνου στὴ σβυρόμενη γραμμὴ ἀπὸ τὸ θλιμένο στόμα. Τί πονοῦσεν ἡ ὦψ σου, πονοῦσε.

Στὸ σπιτάκι σου ἦσαν ἡ πεντάχαρη ἐλπίδα, καὶ θυμᾶσαι τὴν εὐτυχίαν τοῦ γέροντα πατέρα σου, ὅταν ἐφώναζε τ' ὄνομά σου στὸν κῆπο, καὶ ὅταν ἐσὶ ἐλευτέρη καὶ πηδηχτὴ ἔτρεχες σιμά του. Τὰ μικρά σου τ' ἀδέρφια ἦσαν ἡ ἐγνοία σου, καὶ φέρνουνουν μιὰ μητέρα τώρα σκεφτικὴ καὶ φροντιστικὴ γιὰ τὸ εἶναι καὶ τὴ λάτρα τῆς ζωῆς τους. Μιὰ χυνοπωριάτικη νύχτα ἦρθα στὸ σπιτί σου, ἂν ἐγύρισα ἀπὸ τῆς Ἀθήνας, ποῦ σπουδαζα ἀκόμα. Καὶ τότε εἶχα τρία χρόνια νὰ σὲ ἰδῶ. Θυμᾶμαι πῶς ἐκαθόσουν στὸ τραπέζι καὶ εἰδείνες κάτι φυλλάδες ζωγραφιστὲς στὰδέρφια σου. Ὅλογυρὰ σου κεῖνα ἐγέρνανε προσεχτικά, καὶ φωτίζονταν ἡ ἐγνοία τους καὶ ἡ προσοχὴ τους ἡ ἀθώα ἀπὸ τὸ καντηλιέρι τόσο χαρακτηριστικά! Σταμάτησα καὶ κοίταζα τὴν πανώριαν εἰκόνα ἀπὸ τὰ πολύχρωμα γιαιλιά τῆς πόρτας ποῦ ἔλειπε στὸν κῆπο. Ἐσὺ εἶχες τὰ μαλλιά σου δεμένα γύρω στὸ κεφάλι, σὲ δύο πλεξούδες χοντρές, ποῦ σοῦ στεφάνωναν ταιριαστά τὴν ὦψ. Χαμογελοῦσες στὰδέρφια σου πότε-πότε καὶ τοὺς ξαφνιόσουν παραξενὴν μιὰν ἱστορίαν. Ὁ γέροντας πατέρας παρέκει ἠσκιαζότανε ἀπὸ τοὺς συλλοισμούς ποῦ ἐπέφτανε

ἂν ἀρτὰ βροχὴ ἐλόγυρα στὴν εἰδή του, καὶ κρεμότανε στὰ βαθεῖα τοῦ φρονιά. Ἡ μικρούλα σου ἀδερφὴ ξάτρεχε πρῶτη στὸ χτύπο τῆς πόρτας. ποῦ ἦταν χτύποι δειλοί, ἔτσι ἂν γρατσούνισμα γάτας, γιατί βλαβήθηκα τὴ στιγμὴν σου καὶ τὴν ἱερὴ σας μοναξιά. Ἀνοίξε τὴ θύρα καὶ πτωδρόμησε λέγοντας.— Ὁ θεὸς Ἀντρέας. Ἐσὺ ἐπετάχτηκες ἀπάνου, φτιάνοντας τὴ μισοξεκουμπωμένην σου τραχηλιά, καὶ τρεῖς νὰ μὲ ἀπαντήσης. Ὁ πατέρας σου ἀναστέναξε στὸν καναπέ, καὶ τὸ ἀδερφάκι σου χτύπησε δύο φορές στὰ χεράκια του τὰ παλαμάκια, δειχνοντας μιὰ χαρὰ ἀσυνήθιστη, ὅπως φάνηκε ἐκεῖ μέσα, γιὰ τὸν ἐρχομό μου. Ἐσὺ ἦρθες σιμά, μοῦ δόσες τὸ χέρι, καὶ μοῦ εἶπες.— Ἡοῦτε σήμερα κυριε Ἀντρέα, τὸ μαθα ἀπὸ τὴ θεῖα Ζωούλα, τὴ θυμόσαστε;—Ναί, ναί, ὦ τὴν καμμένην, ἀκούς λέει τὴ θυμᾶσαι! Τὴ Ζωούλα!—Καὶ ξέστε σὰς περίμενα! εἶπα, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ μὰς θυμηθῇ ὁ Ἀντρέας.— Ἐζύγωσα τὸν πατέρα σου καὶ τοῦ σφιζα τὸ χέρι! πόσο εἶταν γερασμένος ἀνάμεσα σὲ δύο χρόνια! Τὸν ρώτησα γιὰ κάτι ποῦ τότε δὲ θυμᾶμαι—ἂ ναί!—γιὰ κείνο τὸ σκυλάκι σας τὸν ἀραπάκο, γιατί ἤξερα πῶς τὸ λάτρευε, καὶ μοῦ εἶπε ἀναστεναζοντας, πῶς ὠφθησε, πῶς αὐτοχτόνησε πέφτοντας μάλιστα μιὰ μέρα ἀπὸ τὸ βράχο. Καὶ τέλειωσε θαρρῶ ἔτσι.— Εἰ-

«Θὰ τὸ ψηφίσαιτε, γιατί εἶναι δικό μου».

Ἦστερα ἀπὸ τὴν παραίτηση τοῦ κ. Εὐταξία ἀρχισαν στάλῃθαι οἱ φόβοι τῶν δασκάλων. Γιατί, σάν γίνηκε Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ὁ κ. Νέγρης ἐπὶ Ζαΐμη θέλησε νὰ βουλώσῃ τίς τρύπες τοῦ Προπολογισμοῦ ποῦ εἶχεν ἀνοίξῃ τὸ ρουσφέτι, ὁ στρατός, τὸ ναυτικό καὶ ὁ πόλεμος τοῦ 1897 μὲ οἰκονομίες φανταστικές βυζαίνοντας τὴ Λαϊκὴ Ἐκπαίδευση. Μὰ γιὰ καλὴ τύχη τότε Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας εἶταν ὁ κ. Μομφερσέτος, ποῦ δὲ χαμπέριζε τέτοια ἀντεθνικά κόλπα, ἐξίσως δὲ καὶ ὁ Δεληγιάννης, κι ἂν τολμοῦσε ἄς ἐβαλε χέρι στὸ Νόμο τοῦ μακαρίτη Πετρίδου. Ἔτσι τὸ λοιπὸν αὐτὴ ἡ φουρτούνα εἶχε περᾶσῃ σιγὰ, σιγὰ, μὰ γιὰ λίγο καιρὸ, γιατί ὕστερα ἀπὸ λίγους μῆνες ξεφύτρωσε μιὰν αὐγὴ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ὁ βουλευτὴς τοῦ Τσιρίγου κ. Σπ. Στάης, μ' ἓνα τέλειο Ἐκπαιδευτικὸ Νομοσχέδιο, ἔργο τῶν κόπων καὶ τῶν χειρῶν του, γιατί στὴ σύνταξή του δὲν θέλησε νὰ κάμῃ, ὅπως ἔκαμε ὁ κ. Εὐταξίας. Δὲν ἔχαμπέρισε κανέναν, ἀφοῦ τὸ Νομοσχέδιό του εἶταν τέλειο. Καὶ ὁ μὲν ὁ χρόνος ἀπόδειξε, καὶ γιὰ νὰ ζηγηθῶ καλῆτερα, αὐτὸς ὁ ἴδιος κ. Στάης μὲ τὴν ἐφημερίδα «Ἡμερησία», ὅτι τὸ Νομοσχέδιό του δὲν εἶταν τέλειο. Νὰ τί ἔγραψε ἡ «Ἡμερησία» μιὰ μέρα τοῦ Ἀλωναρίου.

«Ἀνεχώρησε χθὲς τὴν ἐσπέραν ὁ βουλευτὴς Κυθήρων καὶ πρῶην Ὑπουργὸς τῆς Δημ. Ἐκπαίδευσεως κ. Σπ. Στάης, ὁ εὐφραδὴς γήτωρ (τὰ πόδιζε στὴ Βουλὴ μὲ τὸν πόλεμο π' ἔκαμε ἐναντίον τῶν Δασκάλων) καὶ ρέκτης πολιτευτῆς, ὁ ἐπαξίως (s c) ἐπὶ ἔτη διευθύνων τὰ τῆς Παιδείας. Ὁ κ. Στάης μέλλει νὰ ἐπισκερθῇ τὴν Γερμανίαν, Ἑλβετίαν καὶ Παρισίους, ὅπως ἴδῃ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ μελετήσῃ τὰ τῆς τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἰδία Ἐκπαιδευσεως ἢς τοσαύτη παρ' ἡμῶν ὑπάρχει ἀνάγκη καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ».

Καθὼς βλέπετε ὁ κ. Στάης τόσα χρόνια ποῦ προτομαζόντανε γιὰ Ὑπουργὸς δὲν πῆγαινε στὴ Γερμανία καὶ Ἑλβετία ν' ἀνοίξῃ τὰ μάτια του, οὔτε καὶ ὅτα διεύθυνε ἐπαξίως τὸ Ὑπουργεῖόν του, μὰ τώρα συλλογίστηκε νὰ πάῃ στὴν Ἑβρώπη, γιὰ νὰ σώσῃ τὸ Ρωμαϊκό. Ἀλλὰ πάλι καλὰ καὶ τώρα. Κἀλλιο ἓνας Ὑπουργὸς νὰ ορφάνεαι ἀργά, παρὰ ποτέ... Αὐτὸ λοιπὸν τὸ Νομοσχέδιο τοῦ κ. Στάης, ποῦ ἔλεγα παραπάνω, γρήγορα κλείστηκε στὸ λημέρι του. Ἡ ἐννιά τοῦ Νοέμβρι μὲ τὸ πραξικόπημα

τὸν ἔσυρε πάλι στὸ σκαμνὶ τοῦ βουλευτῆ καὶ ἔτσι τότε οἱ δασκάλοι μὲ ξένες πλάτες γλυτώσανε. Μὰ ὁ κ. Στάης μὲ ὅλο τοῦτο δὲν ἡσύχαζε. Τὸ Γενάρη τοῦ 1904 ὄντας Ὑπουργὸς πάλι τὸ ξανάφερε μὲ περισσότερη ἐλπίδα καὶ πείσμα. Μὰ καὶ πάλι ὁ Θεὸς τῶν δασκάλων δὲν τὸν ἄφηκε κατὶ ν' ἀφήσῃ καὶ αὐτὸς πρὶν πεθάνῃ καὶ σάν νῆθελε ἀκόμη γιὰ λίγο καιρὸ νὰ τοὺς γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν ξολοθρεμῶ ἔκαμε πάλι τὸν κ. Στάη νὰ γενῇ βουλευτὴς μονάχα τοῦ Τσιρίγου καὶ νὰ κάμῃ ἓνα ταξείδιαι γιὰ μιὰ ὑπόθεσι στὴ Σύρα. Τότες οἱ δασκάλοι εἶχαν ἀναπνέψῃ στὰ καλά, γιατί ὅλοι μὲ μιὰ καρδιά καὶ μὲ μιὰ φωνὴ πίστεψαν ὅτι ὁ κ. Στάης δὲ θὰ ξανάβγαине πλιά βουλευτὴς ἢ δὲ θὰ γενόντανε πλιά Ὑπουργός. Μὰ πῶς νὰ ξέρουν οἱ δυστυχισμένοι ὅτι μιὰ μαχαίριὰ ἐνὸς μπισκατοσιέρη θὰ μάτωνε καὶ τὴν καρδιά των ἢ πῶς ἢ Ἑλλήν. Βουλὴ σὲ διάστημα 10 μερῶν θὰ γενόντανε τόσο εὐγενικὰ καὶ νεωτεριστικὰ, ὥστε νὰ μὴ ξέρῃ κανεὶς ἐκεῖ μέσα ἀντιπολίτευσι ἢ συμπολίτευσι; Τώρα θὰ μοῦ πῆτε, πῶς καὶ γιατί οἱ δασκάλοι ἐτρόμαζαν ὄντας στὴ Βουλὴ κανεὶς Ὑπουργὸς παρουσιάζει Ἐκπαιδ. Νομοσχέδιο; Πῶς δὲν ἔπρεπε ἢ δὲν πρέπει κάθε σύστημα Ἐκπαιδευτικὸ νὰ διορθώνεται καὶ νὰ βελτιώνεται, ἀφοῦ τὸ μέλλο εἶνε ἀγνώριστο καὶ δὲν προλαβαίνεται; Πῶς δὲ μπορεῖ ἓνας Ὑπουργὸς νὰ γενῇ μεταρρυθμιστής; Ναί, μπορεῖ. Σὲ τοῦτο δὲ λέγω ὅχι, συμφωνῶ, καὶ θέλω κ' ἐγὼ μεταρρύθμιση. Μὰ ὅλα ὅσα Νομοσχέδια παρουσιάστηκαν καθὼς καὶ τὸ τωρινὸ δὲν εἶταν φτιασμένα, γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἐκπαίδευσης, ἀλλὰ γιὰ οἰκονομία πρᾶξ. Καὶ στὴν Ἑβρώπη γίνονται μεταρρυθμίματα, γιατί κανένα σύστημα δὲν μπορεῖ νῆνε αἰώνιο, μὰ γίνονται πάντα γιὰ τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ καὶ τῶν δασκάλων, γιατί Δάσκαλος καὶ Λαὸς εἶνε μιὰ οὐσία καὶ μιὰ ψυχή. Ἐνα μεταρρυθμιστικὸ Νομοσχέδιο ἔχει σκοπὸ νὰ καλῃτερέψῃ τὸ ποῖο τῶν δασκάλων, ν' αὐξήσῃ τὸ μισθὸ ἢ τὴ σύνταξή των, νὰ φροντίσῃ γιὰ καλὰ σχολεῖα, γιὰ βιβλιοθήκες λαϊκῆς, γιὰ κήπους, γυμναστήρια καὶ ἄλλα ὅμοια, ἀλλὰ ὅχι νὰ γιομίζῃ τὴ χώρα ἀπὸ ζητιάνους καὶ νὰ προσπαθῇ ν' ἀφανίσῃ τὸ μόνον σημερινὸ χάρισμα τοῦ λαοῦ, τὴν παιδεία του καὶ ἀνατροφή του. Τάχα ἔχει ὁ Λαὸς ὁ φτωχὸς καμμιὰ ἄλλη ἀνακούφιση ἀπὸ τὴν Κυβέρνησή του; Τάχα τὴν ἀσφάλεια τῆς ζωῆς του ἢ τῆς περιουσίας του; Τάχα ἔχει τὴν ἀσφάλεια τῆς τιμῆς του ἢ τῆς ἐλευθερίας του; Ἐχει τάχα αὐτὰ ποῦ παρέχει κάθε ζευγενισμένη Κυβέρ-

νησι στὸν ἀγροτικὸ πληθυσμὸ τῆς; Τίποτε δὲν ἔχει. τίποτε. Γιατί κοιμάται καὶ τὸν κλέπτουν, γιατί πηγαίνει σπῖτι του καὶ τὸν ληστεύουν, γιατί τὴν τιμὴ τῆς φαμίλιας του τοῦ τὴν ἀρπάζουν μὲ τὴ βία, δηλαδὴ μὲ τὸ γκρᾶ, γιατί εἶνε ἀναγκασμένος, ἂν θέλῃ ν' ἀσφαλισθῇ, νάχῃ σπῖτι του πιστόλια, μαχαίρια, γκράδες ἢ νὰ ὑπερασπίζῃ τοὺς λησταδὲς, τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς φονιάδες. Λοιπὸν ἀφοῦ δὲν ἔχει τίποτε ὁ δυστυχισμένος Λαὸς καὶ πλερώνει τόσους φόρους, τουλάχιστο δὲν τοῦ πρέπει νάχῃ λιγάκι καλὴ μόρφωση καὶ ἀνατροφή; Θέλετε νὰ τὸν ἔχετε πάντα δούλο καὶ ραγιά; Θέλετε νῆνε πάντα φευγόδικος, φευγόστρατος, λιποτάχτης, κλέφτης, ληστής; Δὲ θέλετε κι αὐτὸς νὰ δῇ μιὰ φορὰ ἀληθινὸν ἥλιο; Θέλετε νῆνε πάντα στὸ σκοτάδι; Γιατί λοιπὸν τὸν φέρνετε κατὰ πίσω καὶ παραδίνετε τὴν Ἐκπαίδευσή του στὴ σοφία τῶν γραμματοδιδασκάλων καὶ γραμματιστῶν; Πῶς δὲν τ' ἀκούσατε ὅσα εἶπε τὰ φῶναξε στὴ Βουλὴ ὁ κ. Μαυρομμάτης;

Σήμερα κάθε ἔθνος ποῦ ἔχει σκοπὸ του καὶ σκέψῃ ἢ νὰ προσπεράσῃ ἢ νὰ νικήσῃ στὸν ἀγῶνα τῶν γειτόνων λαῶν (Ρουμῆνοι, Σλάβοι, Τούρκοι) δὲν πρέπει νὰ κάμῃ τὴ δουλειὰ τοῦ κάβουρα δηλ. νὰ πηγαίνει κατὰ πίσω στὸ Ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα, οὔτε καὶ κανένας Ὑπουργὸς δὲν πρέπει γιὰ λίγες οἰκονομίες νὰ καταστρέφῃ σύρριζα τὴν πρόοδο τῆς λαϊκῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας, ποῦ ἀπὸ μέσα τῆς ξεφυτρώνουν ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ ναυτιλία καὶ κάθε ἄλλος πλοῦτος τῆς χώρας, ἀκόμη δὲ περιορίζονται τὰ κακουργήματα καὶ ἡ ἀμάθεια, ἀλλὰ πάντα προσπαθεῖ νὰ δυνάμωσῃ καὶ νὰ καλῃτερέψῃ ὅλους τοὺς κλάδους, χωριστὰ δὲ τὴ λαϊκὴ Ἐκπαίδευση.

(Στᾶλλο φύλλο τελιώνει)

ΚΑΠΙΟΣ

Ο ΕΕΝΟΣ ΤΥΠΟΣ

Στὸ τελευταῖο φύλλο τῆς Philologische Wochenschrift τοῦ Βερολίνου (ἀριθμὸς 36, 9 τοῦ Σεπτεμβρίου 1905, σ. 1160 καὶ ἑ.) ὁ γνωστὸς βυζαντιολόγος κ. Heinsenberg ἐδημοσίεψε γιὰ τὴ Ζωὴ καὶ ἀγάπῃ στὴ μοναξιά τοῦ Ψυχάρη μιὰ καλογραμμένη κρίσις καὶ διαλαλεῖ κι ἀρτὸς τίς περισσεῖες χάρες ποῦ στολίζουν τὸ βιβλίον τοῦ Μεγάλου μας Δασκάλου, καθὼς καὶ τὰ τρανὰ προτερήματά τῆς δημοτικῆς γλώσσας.

N. A. B.

ρετε, τὸ δόλιο, φαίνεται πῶς ἀπατήθηκε μὲ μιὰ Λευκὴ τοῦ εἰρηνοδίκου. Ὁ εἰρηνοδίκης ἔφυγε ἀπὸ δῶ, καὶ φυσικὰ μαζὶ του ἡ Λευκὴ. Ἀπὸ τότες ἔσκασε στὰ κλάματα. Δὲ βᾶσταζε, καὶ μιὰ ἡμέρα ἔπεσε ἀπὸ τὸ βράχο. Δὲν τὸ πιστεύετε ἴσως καὶ θὰ χαμογελάσετε. Μὰ πρέπει νὰ πιστέψτε πῶς τὰ εὐγενικὰ ἔτοῦτα πλάσματα, σάν εἶνε καλὴ ράτσα, ἀγαπᾶνε σάν τοὺς ἀνθρώπους, δηλαδὴ καμμιὰ βολὰ ἴσια, ἢ καλλίτερα, στερεότερα καὶ γερότερα. Ὅσο γιὰ τὸ σκοτωμὸ του, ἐτοῦτος δείχνει καὶ τὴν παληκαριά τοῦ ἀραπάκου, γιατί θυμόσατε δὲ πῶς ἦταν ἀντρεωμένος, ἀπὸ τίς δαγκασίες ποῦ κάποτες σὰς ἔδωσε...

Ὁ πατέρας ἀναστένανε πάλι καὶ σῶπασε, γέρνοντας κάτου ἀπὸ τὸν ἥσιο τοῦ θλιβεροῦ του μυστήριου. Ἡ θεῖα Ζωὺλα ἐμπῆκε, καὶ ὁλόχαρη μὲ χαϊρέτησε, λέγοντάς μου εὐχὲς καὶ καλωσορίσματα σιγὰ καὶ μὲ λυπητερὴ ὕστερη φωνή, εἶπε στὸν πατέρα σου, πῶς ἡ κρεβατοκάμερά ἦταν ἑτοιμὴ. Μὰ κείνος κούνησε τὸ κεφάλι, καὶ πρὶν τραβήχῃ γιὰ τὸν ὕπνο, χαϊρετώντας με μοῦ εἶπε. — «Ἐίρεις πῶς ἦταν σάν ἀδερφός μου ὁ πατέρας σου; ἀκόμη ἢ γερὴ του κορμοστασιά καὶ τὸ λεβέντικό του γέλοιον δὲ θὰ ξεχαστοῦνε γιατί καὶ σὺ τὰ κατέχεις; μόνε ἢ μεγάλη του καρδιά, παιδί μου, δὲ βρέσκεται κοίτα-

ξε νὰ τοῦ μοιάσῃ. Σὲ πανταίω γιὰ παιδί μου... — Ἡ φωνὴ του ἐπνίγηκε, μοῦ πῆρε τὸ χέρι, καὶ μὲ τραβήξε ἀπάνου του, γιὰ νὰ μὲ φιλήσῃ. Φιλώντας με ἐνοιῶσα τὸ δάκρυ του ποῦ κύλησε στὰ χεῖλιά μου ἀπάνω, κρῖο καὶ βαρὺ, σάν χοντρή στάλα χυνοπωριάτικης βροχῆς.

Κρατούσατε ἀκόμη τὴ θλίψη τῆς μητέρας σας, κι' ὁλόγουρα τὸ σπῖτι τὸ θαλερὸ στὰ μαῦρα, ὅπως καὶ σὺ στὰ μαῦρα ἤσωνα ντυμένη. Γυρίζοντας ξαφνικὰ πρὸς τὰ παραθυρέφυλλα, εἶδα ἄσπρες λουρίδες στὰ κατάμαυρα παραπετάσματα, καὶ τότες πάλι ἡ θλιβερὴ ἐντύπωση τοῦ θανάτου τῆς ἐσηκώθηκε στὴν ψυχὴ μου. Θυμήθηκα τὴν ὁμορφὴν κείνη καὶ πεντάγαθην γυναῖκα, ποῦ ἡ εὐτυχία κατοικοῦσε θαρrouses ἐδῶ, ἀκούοντας πάντα τὴ φωνὴ τῆς, καὶ βλέποντας τὰ φερσίματά της στὰ παιδιὰ της καὶ στὸ σπῖτι της. Πόσο τῆς ἔμοιασε! Σ' ἔβλεπα ἀνάμεσα στὰ δύο σου ἀδέρφια καὶ τὴ θυμίζομεν αἰσταντικώτερα.

Μιλῆσαμε κείνο τὸ βράδυ πρῶτα γιὰ τίς σπουδές μου καὶ γιὰ τὴν Ἀθήνα, κ' ὕστερα φέρνοντας τὴν κουβέντα στὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας εἶπε. — «Ἄν ζούσε ἡ μακαρίτισσα μητέρα μας, θὰ ἦταν καλλίτερα τὰ πράματα» — Ἐγύρισα τὴν κουβέντα σὲ φαιδρὴ ὄψη, ξέροντας πῶς δὲν ἦταν ὥρα νὰ σὰς μι-

λήσω γιὰ θάνατο. Σὰς εἶπα τότε πῶς θυμόμουνα τὸν παλιὸ καιρὸ καὶ τὴ ζωὴ μας τόσο καθάρια, ποῦ μόλις ἔφτασα στὸν τόπο, καὶ πάτησα τὸ χῶμα, καὶ νοίωσα τὴ μυρουδιά τοῦ φυκιῦ, ξανκνώθηκα, καὶ μοῦ φαίνεστε πῶς εἶνε καιρὸς νὰ τρέξουμε πάλι γιὰ τὰ καραβάκια μας... Χαμογέλασε πικρὰ καὶ σοῦ φυγε τότες ἓνα ἀναστέναγμα, ποῦ μ' ἐμπόδισε νὰ ἐξακολουθῶ μὲ τὸν ἴδιο τόνο. Κρατήθηκα λίγο, σὲ κοίταξα καὶ σταυρωθήκανε τὰ μάτια μας. Σάν ἄστραμα καὶ στίς δύο στιγμῆς τῆς θύμησης μας ἦρθεν ὁ Γιάννης. Εἶπαμε μὲ μιὰ φωνή. — «Καὶ ὁ Γιάννης;... — Μπα! τὴν ἴδια γνώμη ἔχουμε». Δὲν ξέρω τί μ' ἔκαμε νὰ κατεβᾶω τὰ φρύδια. Καὶ σὺ τόνωισες, καὶ δὲ μίλησες ἦταν μιὰ στιγμὴ στενόχωρη. Μὰ ὁ μικρὸς ἀδερφός γελώντας εἶπε: — «Σκαρώνει βαρκοῦλες». — Χαμογελάσαμε. Ἐγὼ πάλι εἶπα: — «Πῶς ἦταν καὶ τότες! Μὰ δὲν ἀλλάξαμε τόσο πολὺ. Μποροῦμε ν' ἀμολᾶρουμε καραβάκια τάχα; Γιατί ὅχι...» — «Ἦσαν τόσο ἀλαφροὶ ἡ ψυχὴ μας, εἶπες, ἀναστενάζοντας μέσα σου, ποῦ μόνον τὸ ἀνσκήνωμα τῶν στηθῶν σου τό δειξε, τὸ βαθὺ καὶ ἀργό. Γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀκούσαμε τὸν ἄγέρα ποῦ ἐφύσαγε στὸν κῆπο καὶ σείονταν τὰ δέντρα μὲ βαθὺ θρό. Ἐκοιτάξαμε ἔτσι σάν νὰ περιμέναμε κάποιονε στὴ θύρα, μαζὶ καὶ μονομιᾶς ἀνοίξε